

C L A S I C I R O M Â N I

Garabet Ibrăileanu

ADELA

CORINT
EDUCAȚIONAL

Băltătești!... O improvizare de bălci, pe șoseaua care vine de la Piatră, trece prin mijlocul satului, strâmbă, șerpuind printre râpi, și se duce la Târgu-Neamțului, înconjurată de singurătăți.

Lume multă, care vrea să petreacă și nu știe cum. Doamnele, ostentativ fără treabă, umblă în rochii de casă și cu capul gol... Domnii, cu jambiere și șepci impermeabile, trec la poștă peste drum de hotel, înarmați cu alpenstockuri, strânse energic în pumn la nivelul bărbiilor întepenite și importante. Peisaj meschin. O colină întinsă, tristă, pătată de câțiva arbori schilozi, ascunde munții dinspre apus.

*

Nicio „cunoștință”. Sistem infailibil: în genere, atitudini nesociabile; în specie, evitarea parcului. Pe drumul, inevitabil, din „centru” — cufundat în lectura unui ziar. (Am un număr din „Voința națională” încă din București.)

Plictis odihnitor. Lectură plăcută, reconfortantă: cataloagele câtorva librării străine și un dicționar portativ, cărțile

de căpătâi care, împreună cu Diogen Laerțiul, repertoriu de cancanuri și idei antice (amintit adesea de Coco Dimitrescu în „prelegerile” lui nocturne de la Cosman și găsit din întâmplare la un anticar), alcătuiesc biblioteca mea estivală.

Cataloagele — pentru momentele de lirism intelectual. Unele cărți le-ai citit. Ți-aduci aminte și împrejurările. (Era pe vremea...) Câteva... stai la îndoială. Iată una, pe care vrei s-o cetești de zece ani și nu știi pentru ce n-ai reușit încă, cu toate că o ai în bibliotecă. Pe aceasta, deși ilustră, ai ocolit-o neconținut. De ce?... Câteva, mai interesante, ai să le comanzi cu siguranță. Le însemni cu o cruce. Pe cele mai importante cu două. De la o vreme, observi că ți-ai pierdut forța de inhibiție, și crucile duble devin tot mai dese. Atunci, pe cele „câteva mai importante” le însemni cu trei cruci, care, în curând, încep să-și piardă și ele valoarea selectivă... Iată tratatul dispărut din bibliotecă de mult: cine ți l-a confiscat sub formă de împrumut? Treci în revistă pe împrumutătorii probabili cu un sentiment neplăcut. Iată și volumul (firește de poezii) în care ai trimis Elizei declarația de dragoste... Eliza...

Trei perne sub cap și țigările pe mesuța de alături, ca să-ți rămână spiritul absolut liber de corp și de griji, și lectura catalogului cu toată atenția, ca să nu treci cu vederea nicio carte — se poate imagina voluptate mai esențială?

Dicționarul — pentru momentele când spiritul vrea să ia contact mai concret cu lumea realităților în sine. După un instrument de teslărie, o pasăre (Uneori ai și figura alături; păsările din dicționare au întotdeauna mutra mirată și comică), apoi o prepoziție cu înțelesurile ei subtile, demonstrate prin exemple naive. Și tot așa, în partea a doua, la numele proprii — un rege merovingian, un promontoriu, o primadonă

italiană. Visezi la regele pletos, la promontoriul care împinge departe în mare un oraș cu nume ciudat, și mai cu seamă la diva, care a debutat la Neapole și a fost pe rând (sau aproape) metresa unui duce, a unui conte, a unui tenor și apoi nevasta unui bancher. Nu mai e dicționar. E un roman în notații sugestive.

Dar azi am recetit paginile lui Diogen Laerțiu despre Epicur. Ataraxie. „Apatie”... Frica de acțiune a omului lipsit de energie impulsivă... Teroarea de răspundere a intelectualului prea lucid și prea mult preocupat de urmările faptelor lui. Decadența Greciei. Antipodul „bestiei blonde”. *„L’homme, ivre d’une ombre qui passe, porte toujours le châtiment d’avoir voulu changer de place...”*¹ Mulțumit cu puțin, ca să poată suporta viața... Indulgent cu alții, sever cu el însuși. Inspiratorul tuturor endemonologiilor amabil-pesimiste. Neînțeles de proști și de porci, care traduc „plăcerea” lui subtilă și detașată, în plăcerea lor trivială și-l stropesc cu noroiul indignării lor ipocrite.

*

Sunt interesante aerele aristocratice pe care și le ia în micile stațiuni „balneare” și „climaterice” toată lumea asta, și mai cu seamă femeile. Neavând nicio ocupație și lipsind aci clasa de sus care să-i comprime și să-i pună la locul lor, ca păpușile cu resort când închizi capacul, acești mici burgezi se simt în adevăr boieri. Senzația de clasă nu-i o stare de suflet absolută. Rezultă dintr-un raport. (Admirabilă tau-tologie!) Un militar de un grad inferior trece în fiecare zi printr-un sistem ecosez de senzații: aci sclav, aci rege asirian.

¹ „Omul, amăgit de-o umbră care trece, își poartă neconținut osânda de-a fi voit să-și schimbe locul...” (fr. în original – n.red.).

*

Peste câteva zile singur, prin munți sau (mai liric) prin munții tinereții. Stabilirea „itinerariului” scoate din umbră atâtea imagini de altădată... O noapte albastră deasupra Durăului, în septembrie... Luna, izbutind în sfârșit să urce Ceahlăul dinspre Buhalnița, apăru candidă și sinistră între două stânci, apoi dispăru în dosul Panaghiei și pe urmă, după ce stătu, o vreme, nehotărâtă deasupra prăpastiei, veni pe biserica schitului. A doua zi, pe Ceahlău... Bolta imensă de azur, acoperind priveliștile scânteietoare... Monștri pietrificați de pe munte, culcați, ori în picioare, unii binevoitori, alții agresivi, sau bizari. (Era și unul amical și hilar, în mijlocul platoului.) Culmile negre din vale, târându-se spre piciorul muntelui colosal, ori alergând speriate în toate părțile și oprindu-se brusc, halucinate. Când vineți, când roșii, munții înalți de pe Bistricioara, strălucind în soare cu toate stâncile lor... Departe, în singurătăți adânci, munții cei din urmă — aproape nori, albi-translucizi — încremeniți în gloria infinitului, impresionând mai mult sufletul decât ochiul, înfiorând „voința” ca și muzica, răscolind în adâncurile ancestrale spaime, nostalgii, mitologii defuncte... Și-n fundul prăpastiei, la utrenie, aiurind, sunetul clopotului de la schitul invizibil...

Încă și mai din adâncul vremii, Borca cu diminețile care sunau cristalin, cu zilele înalte și luminoase, cu nopțile care veneau din pădure ude, cu miros de ferigă... Și imagini răzlețe dintr-o vară sau alta, unele greu de localizat în timp: un curcubeu la depărtare de câțiva stânjeni văzut din vârful Hălăucii: un cerc care abia își înscrisa statua proiectată în el, rupt în partea de jos de umbra picioarelor mele. Un nor de smoală, deasupra Călimanilor, biciuit în fiecare clipă de două trăsnete ca două fire uriașe de magneziu aprins. Un pârau

secret, într-un peisaj de la începutul vremurilor, încercând înainte de Beethoven, andantele din Simfonia a VI-a. Un cer violet departe, într-o dimineață aspră de august. Un șipot minuscul, închis într-o încăpere de zid, țărâind obosit într-o noapte târzie și de care doamnei Voinescu i-a fost milă să-l lăsăm singur în foșnetul de cimitir al celor patru plopi...

Și imagini, fulgurante, o clipă, din istoria — din preistoria? — vieții. Într-o trăsură mică, în mijlocul unui platou gol; de jur împrejur, până-n zare, dealuri pleșuve, cenușii, sinilii, roșietice... Altă dată, într-o trăsură mică (aceeași?), într-o după-amiază de vară; la marginea unei păduri negre, pe vârful unui copac înalt, o găină sălbatică... Eram copil? Eram cu tata? Sunt imaginile unor realități? Sunt imagini de vis? Crâmpoie din delirul frigurilor din copilărie? Fragmente din viața unui înaintaș, înscrise în nervii ascendenței și luptând să iasă în lumina conștiinței?

*

Azi se împlinesc treizeci și șase de ani de la moartea mamei... Timpul vine din viitor, trece în urmă, se daramă peste ea, o acoperă, o face tot mai inexistentă, căci morții mor și ei, mereu. Când voi dispărea și eu, va fi murit și ea complet din univers.

Prea mic, când a murit, ca s-o țin minte, imaginea ei mi-am creat-o mai târziu, în copilărie, după o fotografie rea și ștearsă, pe care am înviat-o și am colorat-o cu tot ce am auzit de la alții și cu propria mea fantezie: o fată tăcută, înaltă, cu părul castaniu, cu ochii căprui. Amintire a unei imagini arbitrare de altădată, aceasta și atâta este mama.

În cursul vieții, imaginea rămânând aceeași, a variat, totuși, odată cu punctul de privire în care mă mutau anii. În copilărie, fata cu părul castaniu îmi era mamă. La douăzeci

de ani, soră. Astăzi, o simt fiică. Dar aceste sentimente sui-generis, aceste ipoteze afective, fără substratul vreunei realități experimentate în viața de familie, au fost nostalgii de amor pentru o fată frumoasă, moartă demult.

Ca și furtunile, care răscolesc numai fața oceanului, pasiunile tinereții au venit și au trecut, dar în adâncurile cele din urmă ale sufletului dragostea pentru imaginea fetei moarte a rămas intactă, neamestecată, de o esență unică — și în nopțile senine, în prima tinerețe și uneori și astăzi, când mă simt singur, nedreptățit, nefericit, mi se pare că mă privește cu grijă și duioșie, aplecată peste o balustradă ideală din spațiile interplanetare.

*

Timotin... Nu l-am mai văzut din universitate. M-a recunoscut și a oprit trăsura. Se ducea la Mănăstirea Neamțului. Avea lângă el o femeie și patru fete. Oricât ai fi de spiritual și demonic, ceea ce nu-i cazul cu Timotin, nu poți fi decât ridicol înghesuit, într-o trăsură închiriată, de o consoartă și patru reproduceri în miniatură ale figurii doamnei și domnului combinate indiscret. Cloșca asta slabă și mărunță stătea îmbufnată și ostilă, parcă ar fi simțit o amenințare pentru numeroasa ei progenitură. Timotin m-a invitat la el, la mănăstire. Doamna a tăcut ca un mormânt.

Matematicianul ăsta nu îmbătrânește. Dar nici nu are ce îmbătrâni în el. Subțire, uscat, abstract ca și cifrele lui, pulsația vieții este aproape inexistentă într-însul. Cu nasul ascuțit peste mustețile subțiri — două linii negre, drepte, îmbinate deasupra buzelor inexpresive, — cu părul lui sărac și lins pe tidvă, a rămas ca la douăzeci de ani. De altfel, și știința lui este eternă ca și obiectul ei — și-l conservă.